

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਅਤੀਕਰਨ?

ਨੰਦੀਗਰਾਮ, ਸਿੰਗੂਰ, ਰਾਏਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਤਿੱਖੇ ਘੋਲ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਿੱਤਾਂ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਬੜੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਨੰਦੀਗਰਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹਾ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਪੈਸ਼ਲ ਇਕਨੌਮਿਕ ਜ਼ੋਨ ਇਸ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਅਨਿਖੜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਟੋਲੇ ਨੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਪੈਸ਼ਲ ਇਕਨੌਮਿਕ ਜ਼ੋਨ ਬਣਾਏ ਬਿਨਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਸਨਅਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ? ਇਸ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਸ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਹ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਸੁਆਲ ਹਨ ਜੋ ਜਵਾਬ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਰਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੱਜੇ ਪੱਖੀ ਹੈ ਜਾਂ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੱਧ ਮਾਰਗ ਦੀ ਹਾਮੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾਤ ਤਾਈਂ ਅਤੇ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਡਵਾਣੀ ਤਾਈਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੁਆਲਾਂ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

ਪਿਛਲੇ 500 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜਤੰਤ੍ਰ, ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਦਾਰੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਅਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨੀ, ਕਬਾਇਲੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਅਤੇ ਬੇਘਰ ਕਰਕੇ ਮਾਨਚੈਸਟਰ, ਯੌਰਕਸ਼ਾਇਰ, ਬਰੈਡਫੋਰਡ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਗੁਰਬਤ ਨਾਲ ਮਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦੀ ਝਲਕ ਚਾਰਲਸ ਡਿਕਨਸ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਆਇਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਬਰੀ ਖੋਹ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਵਸਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ, ਸਿਵਲ ਵਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਹੇਠ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਰੇਲਵੇ, ਟੈਲੀਗਰਾਫ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਕਬਾਇਲੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਪੈਂਡ ਕਮਾਏ ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਹੋਏ, ਜਰਾਇਮ ਕਬੀਲੇ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕਹਿ ਕੇ ਗੋਲੀ ਬਰੂਦ ਨਾਲ ਭੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਰੋੜਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਮਿੱਧ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਉੱਤੇ ਠੋਸਿਆ ਸੀ ਜਿਹਦਾ ਫਾਇਦਾ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝੋਲੀਚੁਕਾਂ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਹੀ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਟਾਟੇ, ਬਿਰਲੇ, ਅੰਬਾਨੀ ਵਗੈਰਾ, ਨੇ ਤਾਂ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਲਏ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਮੰਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਘੁਲਾਟੀਏ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੋ ਜੀ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੌੜਾ ਘੁੱਟ ਤਾਂ ਪੀਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਇਹ ਕੀਮਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕੌਮਾਂ, ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕਾਉਣੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਕਰਨਾ ਵੀ ਨਾਦਾਨੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਕਰਨਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਤੇ ਇਹ "ਰੱਬ ਦਾ ਫਰਮਾਨ" ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ।

ਪਰ ਕੀ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਕੋਲ ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ? ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਐਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਤੀ ਹਿਤ, ਸਮੂਹਿਕ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਹਿੱਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਰਮੇਲ ਹੋ ਸਕਣ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਨੰਦੀਗਰਾਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਸਨਅਤੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਪ ਕਾਰਖਾਨੇ ਅਤੇ ਸਨਅਤ ਲਾਉਣ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ

ਸਰਮਾਇਆ ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇਗੀ? ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਸੌਖਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਹੀ ਜਿਥੋਂ ਇਹ ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਅਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਬਜਟ ਦਾ 75% ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਅਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਜੇਬ ਭਰਨ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਪੈਸਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਖਰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਸਾ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕ ਅਗਰ ਆਪ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਰਾਜਤੰਤ੍ਰ, ਨਾ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅਦਾਰਾ ਤੁਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਅਮੀਰਾਂ, ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਨਹੀਂ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚਰਚਾ ਹੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰਨ ਲਈ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਰੱਬੀ ਫਰਮਾਨ ਦੱਸ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕੇ ਅਤੇ ਬਰੂਦ ਨਾਲ ਥੱਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਰਾਹ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹੋਰ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਹਕੂਮਤਾਂ, ਰਾਜ ਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅਦਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੁਦਈ ਹਨ।

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਆਪ ਹੀ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਸੀਲੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਨ ਬ ਦਿਨ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਣ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਆਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨ ਦਾ ਸਨਅਤੀਕਰਨ ਹੈ।